
Riskien politiikka: tiede ja julkisuus ympäristöongelmien määrittelijöinä

Esa Väliverronen

Joidenkin viimeaikaisten mielipidetutkimusten mukaan ympäristöongelmat ovat yksi suomalaisten tärkeimmistä huolen aiheista.¹ On myös väitetty, että kansalaisten käsitykset ympäristön tilasta ovat muuttuneet viime vuosina selvästi pessimistisemmiksi.

Mielipidetutkimuksia vertailemalla — sikäli kuin se ylipäättään on mahdollista — johtopäätös ei ole kuitenkaan itsestäänselvä. 1980-luvulla Suomessa tehtyjä mielipidetutkimuksia tulkinut Suhonen päätyy hieman yllättävään arvioon: tutkimusten mukaan kansalaisten käsitykset ympäristön tilasta ovat kehittyneet pikemminkin optimistisempaan kuin pessimistisempään suuntaan. Hänen mukaansa ”muutokset suomalaisten ympäristökäsityksissä näyttävät melko vähäisiltä, varsinkin suhteessa ympäristöongelmien ja niitä koskevan julkisuuden kasvuun” (Suhonen 1991, 83). Suhonen erottaakin yhtäältä lähiympäristöä ja toisaalta koko maata tai maailmanlaajuisia ympäristöuhkia koskevat käsitykset. Huolen kasvu näyttäisi koskevan lähinnä maailmanlaajuisia uhkia eikä niinkään oman lähiympäristön saastumista.

Kansalaisten arviot ympäristöuhkista poikkeavat usein asiantuntijoiden riskiarvioista. Tämän perusteella on jopa väitetty, että ihmisten

huolestuneisuudesta voi olla pikemminkin haittaa kuin hyötyä ympäristöongelmien ratkaisussa.² Eräänä syynä ’väärien’ uhkien korostamiseen pidetään tiedotusvälineitä, jotka dramatisoivat tiettyjä ympäristö- ja terveysriskejä ja raportoivat laajasti yksittäisistä ympäristöönnettomuuksista.

Sekä kansalaisten ’subjektiivisia’ mielipiteitä että ympäristön ’objektiivista’ tilaa koskevat tutkimukset ovat usein keskenään ristiriitaisia. Eräs syy tilanteeseen on se, että tieteen ja julkisuudesta on tullut tärkeä poliittinen taistelukenttä.

Ympäristökysymykset ovat politisoituneet monella tapaa. Viranomaiset, poliitikot ja teollisuus ovat huolissaan siitä, että suuronnettomuudet ja niiden saama julkisuus vaikuttavat kansalaisten asenteita mittaavien mielipidetutkimusten tuloksiin. Esimerkiksi tiedotusvälineiden lisääntyneen ydinvoimaraportoinnin on väitetty lisäävän ydinvoiman vastustusta.

Ympäristöongelmien käsittely on merkinnyt myös tieteen julkista politisoitumista. Asiantuntijoiden ja vasta-asiantuntijoiden kiistely tiedotusvälineissä on kyseenalaistanut käsityksiä tieteen objektiivisuudesta, autonomisuudesta ja puolueettomuudesta. Tieteen kytkennät yhteiskunnalliseen vallankäyttöön ovat nousseet esil-

le. Tämä on synnyttänyt teknologia- ja asian-
tuntijavallan kritiikkiä. Samanaikaisesti politiikka on tieteellistynyt. Julkisessa ympäristökeskustelussa vedotaan lähes poikkeuksetta tieteellisiin argumentteihin tai käytetään ainakin tieteellisen näköistä retoriikkaa.

Tässä artikkelissa yritän tarkastella tieteen ja julkisuuden suhteita ympäristöongelmien määrittelyssä. Lähtökohtana on ajatus, että julkisuus on ”paikka, jossa erilaiset yhteiskunnalliset ryhmät, instituutiot ja ideologiat taistelevat sosiaalisen todellisuuden määrittelystä ja konstruoinnista” (Gurevitch & Levy 1985, 19).

Yritän konkretisoida sitä, miten tällainen jäsenitys voisi olla käyttökelpoinen ympäristöongelmia käsittelevien julkisten esitysten analyysiin. Yhtäältä sellaiset asiat kuten ’ympäristö’, ’luonnon tasapaino’ tai ’riski’ ovat sosiaalisesti ja kulttuurisesti tuotettuja. Ne ovat sidoksissa aina tiettyihin historiallisesti muuttuviin määrittelyihin ja tulkintakehyksiin. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö esimerkiksi Itämeren saastuminen olisi todellinen ongelma, vaan että havaintomme ja tulkintamme siitä on kulttuurisesti määrittynyt.

Toiseksi määritelmä viittaa siihen näkökulmaan, josta yritän näitä prosesseja tutkia: yhtäältä pyrin selvittämään asioita koskevien merkitysten muodostumista, toisaalta yhteiskunnallisten ryhmien, instituutioiden ja muiden sosiaalisten voimien diskursiivista konstituoitumista julkisuudessa. Varsinaisesti keskityn vain tieteen ja joukkoviestimien suhteisiin. Artikkelin lopussa yritän konkretisoida näitä kysymyksiä kahden suomalaista metsäntutkimusta käsittelevän jutun avulla.

Joukkoviestimien julkisuus ei ole tietenkään ainoa tärkeä ympäristökysymyksiä koskevan julkisen keskustelun foorumi. Joukkoviestimien ja journalistisen diskurssin lisäksi relevantteja ovat esimerkiksi eri tieteenalojen, professionaalisten ammattiryhmien ja teollisuuden, viran-

omaisten tai ympäristöliikkeiden diskurssit. Journalistisen diskurssin tekee kiinnostavaksi ja tärkeäksi sen yleisyys ja helppo saavutettavuus. Sillä on kyky sitoa diskurssin piiriin hyvin erilaisia sisällöllisiä aineksia, diskursseja ja ihmisiä. (Pietilä & Sonderman 1987, 7).

Tiedotusvälineet eivät itsenäisesti sanele ympäristökysymyksiä koskevan julkisen keskustelun päiväjärjestystä. Yhtä vähän journalistiset esitykset ja niiden tarjoamat kulttuuriset jäsennykset ovat pelkäämään tiedotusvälineiden tai journalististen käytäntöjen määrittämiä. Varsinkin uutisjournalismille on tyypillistä, että se saattaa yhteen, käsittelee ja muokkaa muualla tuotettuja diskursseja ja kulttuurisia jäsennyksiä.

Riskin käsite: mahdollisuudesta vaaraksi

Riskin käsite yhdistetään usein pelaamiseen ja taloudellisen voiton tavoitteluun. Mary Douglasin (1990, 3) mukaan käsitettä alettiin käyttää yleisesti 1600-luvulla uhkapelin yhteydessä. Sen jälkeen riskin käsite liitettiin tapahtuman todennäköisyyttä sekä voittojen ja tappioiden suuruutta arvioivaan matemaattiseen analyysiin. Nykyisin riskin käsite kuitenkin viittaa useammin vain tappioiden mahdollisuuteen ja suuruuteen, ei niinkään voittoihin. Kun se aikaisemmin merkitsi mahdollisuutta, nyt siitä on tullut varsinkin arkipuheessa vaaran synonyymi.

Douglas vertaa riskiä synnin ja tabun käsitteisiin. Riskillä on modernissa yhteiskunnassa samanlainen ihmisten käyttäymistä, toimintaa ja valintoja ohjaava tehtävä kuin synnillä ja tabulla esimodernissa yhteiskunnassa. Yksi keskeinen ero käsitteillä Douglasin mukaan kuitenkin on. Siinä missä synti ja tabu suojasivat yhteisöä yksilöiden käyttäytymisen aiheuttamilta vaaroilta, riski viittaa yksilön mahdollisuuteen joutua toisten tai olosuhteiden uhriksi. (Douglas 1990, 3-7)

Ympäristöriskeillä ymmärretään yleensä fyysisesti havaittavia ja mitattavissa olevia vaa-

roja, jotka koskevat ekosysteemin toimintaa tai ihmisten ja eläinten terveyttä. Toisinaan esitetään väite, että ympäristönsuojelussa tehdään päätöksiä sillä perusteella 'kuinka monet ihmiset pelkäävät, eikä sen, kuinka monet mahdollisesti kuolevat tai sairastuvat'. Ajatuksen taustalla on objektiivisten ja subjektiivisten riskien dikotomia. Sen mukaan tiettyyn toimintaan tai teknologiaan liittyy objektiivinen riski, josta ihmisillä on erilaisia subjektiivisia havaintoja. Ajatuksen mukaan ihmiskuntaa uhkaavat riskit ovat olemassa riippumatta siitä kontekstista, jossa niitä koetaan. (Wynne 1987, 357-358)

Ihmisten asenteita ympäristö- ja terveystriskeihin alettiin tutkia Yhdysvalloissa systemaattisesti 1970-luvulla. Näissä tutkimuksissa on mitattu ja luokiteltu ihmisten käsityksiä riskeistä ja tehty niiden pohjalta tilastoja 'hyväksytyistä riskeistä'. Riskianalyysillä on kaksinainen rooli riskien säätelyssä. Yhtäältä arviointi tarjoaa käytännöllistä ja empiiristä tietoa (riskiarviot, kontrollimekanismit jne.), toisaalta se toimii suostuttelelun ja päätöksenteon legitimoinnin apuna. 'Objektiivisia' riskejä kartoittava tutkimus on yleensä ahtaasti luonnontieteellis-teknistä. Ihmisten käsityksiä selvittävä tutkimus taas operoi yksilöpsykologisilla käsitteillä. Molemmat sivuuttavat usein sen sosiaalisen kontekstin, jossa riskejä tuotetaan, määritellään ja arvioidaan. Kuitenkin ympäristöriskit ovat väistämättä myös sosiaalisia konstruktioita, sillä riskien määrittely on aina tulkinta- ja neuvottelukysymys. (Wynne 1987, 401) Yhdessä maassa kielletty ja vaaralliseksi luokiteltu kemikaali tai säteily määrä voi olla sallittu jossakin toisessa maassa. Tänäpäin täysin vaarattomana pidetty aine saattaa olla huomenna terveys- ja ympäristöriski.

Mikään ei ole riski itsessään, mutta mikä tahansa voi olla riski (Ewald 1991, 199). Kysymys on siitä, millä perusteilla tulkitsemme jonkin vaaran riskiksi. Ympäristöriskit eivät uhkaa pelkästään ihmisten terveyttä tai ekosysteemin toi-

mintaa, vaan myös erilaisten sosiaalisten järjestelmien toimintaa. Tässä mielessä ne ovat myös sosiaalisia riskejä. Esimerkiksi ydinvoiman käyttöön liittyy myös ihmisten kansalaisvapauksien rajoittamista, päätöksenteon keskittymistä, valvonnan lisäämistä jne. Geeniteknologian käyttö voi merkitä ennalta arvaamattomia muutoksia ihmisten välisissä sosiaalisissa suhteissa ja yhteiskunnallisten instituutioiden toiminnassa.

Beck (1990, 113-114) luokittelee riskit kolmen tyyppiin:

- 1) Esiteolliset vaarat, jotka eivät perustu teknisiin ja taloudellisiin päätöksiin ja ovat tässä mielessä ulkoistettavia (luonto, jumalat).
- 2) Teolliset riskit, jotka ovat yhteiskunnallisten päätösten tuotteita. Niitä tunnustetaan ja käsitellään tieteellisten, oikeudellisten ja muiden sääntöjen nojalla tai sääätään yksityisten ihmisten kannettaviksi.
- 3) Myöhäisteolliset suurvaarat ovat myös toiminnasta riippuvaisia ja historiallisesti syntyneitä. Ne kuitenkin kaihtavat riskien arvioinnin ja hallinnan sosiaalista logiikkaa.

Jaottelu liittyy Beckin käsitykseen teollisen ja jälkiteollisen yhteiskunnan erosta. Kun teollisessa yhteiskunnassa keskeisenä tavoitteena oli aineellisen hyvinvoinnin tuottaminen ja jakaminen, jälkiteolliselle riskiyhteiskunnalle on tyypillistä riskien tuotanto ja jakaminen. Beckin mukaan kehittyneet teollisuusyhteiskunnat ovat siirtymässä riskiyhteiskunnan vaiheeseen, jota hallitsevat ydinvoiman, kemianteollisuuden ja geeniteknologian kaltaiset riskit. Ympäristöriskien ohella riskiyhteiskunnalle ovat tyypillisiä sosiaaliset riskit kuten yksilöllistyminen, sosiaalisten instituutioiden ja kanssakäymismuotojen eroosio.

Uudet suurvaarat eroavat teollisuusyhteiskunnalle tyypillisistä vaaroista ennen kaikkea siinä, että ne eivät ole paikallisesti, ajallisesti ja sosi-

aalisesti rajattavissa. Ne eivät koske vain tuottajia tai kuluttajia vaan esim. syntymättömiä sukupolvia. Myös syyllisyyttä, vastuuta ja taloudellista korvaamista ("raha korvaa tuhon") koskevat periaatteet ovat muuttuneet ongelmallisiksi.

Julkisuus vaaratietoisuuden tuottajana

Keskustelu tiedotusvälineiden roolista ympäristökysymyksissä perustuu usein myös ajatukseen objektiivisten ja subjektiivisten riskien dikotomiasta. Edellisiä pidetään tieteellisinä kysymyksinä, jälkimmäisiä taas poliittisina tai yksilöpsykologisina kysymyksinä. Yksinkertaistetun valistusajattelun (tieteen popularisointi) mukaan ihmiset muuttavat käsityksiään lähemmäs objektiivisia riskiarvioita saadessaan oikeaa tietoa. Tavoitteena on rationaalisti käyttäytyvä 'informoitu kansalainen'. Pessimistisen näkemyksen mukaan ihmisten arviot ovat väistämättä aina emotionaalisia ja subjektiivisia. Pahimmillaan ne liittyvät tällöin neurooseihin ja patologioihin, joita voidaan 'hoitaa' korkeintaan terapian avulla.

Tiedotusvälineitä arvostellaan usein, että ne käsittelevät ympäristökysymyksiä valikoiden ja epätarkasti sekä sensaatioita etsien. Onnettomuuksia käsitellään melodraamoina. Erityisesti kuvien avulla niitä dramatisoidaan ja sensationalisoidaan. Uutiset keskittyvät yksittäisiin tapahtumiin, jolloin taustatekijät ja pitkäaikaisemmat prosessit jäävät huomiotta. Varsinkin ympäristökysymysten poliittiset, yhteiskunnalliset ja tieteelliset taustatekijät eivät useinkaan nouse esiin. (esim. Wilkins & Patterson 1987, 80-82). Tiedeyhteisön kritiikki tiedotusvälineitä kohtaan on dokumentoitu useissa tutkimuksissa (Salomone ym. 1990).

Toisaalta on katsottu, että tiedotusvälineet raportoivat ympäristöriskeistä yksipuolisesti viranomaisten, yritysten ja 'professionaalisten informaatiotsaarien' näkökulmasta (Keane 1991,

176). Kritiikki on siis paljolti samantyyppistä kuin tiedotusvälineiden kritiikki yleensä.

Tiedotusvälineiden roolin tekee tärkeäksi ja kiistanalaiseksi ennen kaikkea niiden oletettu vaikutus yleiseen mielipiteeseen. Useiden mielipidetiedustelujen mukaan esimerkiksi ydinvoimaonnettomuuksien ja niitä seuraavan laajan julkisuuden jälkeen ydinvoiman vastustajien määrä nousee selvästi, mutta palautuu melko pian ennalleen. Tshernobylin vaikutukset ovat tosin olleet tavallista pitkäaikaisempia. Vaikutusyhteyksien osoittaminen ei ole kuitenkaan mitenkään itsestäänselvää ja mielipidetiedustelujen tulkintaan ja vertailuun liittyy monia ongelmia (Suhonen 1991).

Beckin (1986, 86) kiinnostavan tulkinnan mukaan ihmisten ekologista tietoisuutta ei herätä niinkään luonnon saastuminen sinänsä, vaan tietyn luontoa koskevan kulttuurisen hahmotelman vaarantuminen. Beck selittää tällä saksalaisen vauraan keskiluokan heräämistä ympäristökysymyksiin. Keskiluokka havahtui siihen, että ympäristötuhot uhkasivat riistää heiltä ahkeran työnteon hedelmät, vapaa-ajan, virkistykseen, puutarhan ja omat talot. Kaiken sen, joka on tarjonnut vastapainon kiivasrytmiselle työnteolle, kulutukselle ja liikkuvuudelle. Ne eivät välttämättä katoa konkreettisesti, vaan niihin liitetty mielikuvat ja nautinnon mahdollisuudet.

Ympäristökeskusteluun liitetyt tyypilliset kulttuuriset jäsennykset voi yksinkertaistaen tiivistää 'edistyksen' ja 'tasapainon' diskursseiksi. Edellinen reagoi teknisen kehityksen tuottamiin ongelmiin vaatimalla lisää ja parempaa teknologiaa. Jälkimmäisen mukaan olisi vältettävä sitoutumista sellaisiin ratkaisuihin ja tekniikoihin, jotka voivat aiheuttaa ekosysteemin toiminnan kannalta palautumattomia muutoksia.³

Ydinvoimakeskustelun historiaa tutkineet Gamson ja Modigliani (1989) kutsuvat tällaisia kulttuurisia jäsennyksiä 'tulkintapaketeiksi' (interpretative packages). Niissä yhdistyvät tieteel-

liset argumentit, metaforat, visuaaliset kuvat, iskulauseet, moraaliset asenteet jne. Tyypilliset ydinvoimaa puolustavat jäsenyykset rakentuvat edistyksen tai energiaomavaraisuuden teemojen ympärille. Ydinvoimaa vastustavissa diskursseissa on puolestaan korostettu luonnon tasapainoa ja 'pehmeitä' energiamuotoja, julkista vastuuta (ydinvoimateollisuuden itsesääntelyn kritiikki) tai ihmiskunnan tuhoutumisen mahdollisuutta. Kaikki jäsenyykset eivät kuitenkaan ole yksiselitteisesti ydinvoiman puolesta tai vastaan. Yhtä tällaista Gamson ja Modigliani kutsuvat 'sopimukseksi paholaisen kanssa'. Siinä yhdistyvät ydinvoimaan sitoutumisen väistämättömyys ja samalla tuhon uhka (1989, 12-25). Viime vuosina ydinvoimaa on yhä useammin argumentoitu myös puhtaana energiamuotona, jonka avulla voidaan estää kasvihuoneilmiön voimistuminen.

Tiedotusvälineiden ja asiantuntijoiden symbioosi

Tutkijat, tieteellinen asiantuntijuus tai tieteelliset argumentointitavat ovat olennainen osa ympäristöongelmia koskevaa julkisuutta. On vaikea kuvitella ydinvoimasta, kasvihuoneilmioista, ongelmajätteiden käsittelystä tai metsävaurioista käytävää keskustelua, jossa ne eivät olisi mukana. Yksi selitys tälle on se, että nykyiset ympäristöongelmat ovat paljolti juuri tieteellisteknisen kehityksen seurausta. Tiede on samanaikaisesti sekä riskien aiheuttaja, määrittelijä ja ratkaisija (Beck 1986, 254).

Yksi tärkeä tekijä ympäristöriskien ja vaarojen määrittelyssä on luonnontieteellinen ja tekninen tieto ja tähän tietoon nojaavat asiantuntija-ammattikunnat. Erilaisilla mittaustekniikoilla ja -välineillä määritellään saastumisen tasoa, arvioidaan todennäköisyyksiä ja riskirajoja. Tavoitteena on määrittää eräänlainen normaalitila (Beck 1990, 73), koska aistein havaittavalla ja koke-

musperäisellä tiedolla ei voida useinkaan määritellä sitä, mikä on turvallista ja mikä ei.

Syy siihen, että poliittiset kiistat ovat nykyisin lähes poikkeuksetta myös tieteellisiä, liittyy erilaisten professionaalisten asiantuntijoiden kuten lääkärin, juristin, ekonomistin, insinöörien, psykologien jne. tärkeään asemaan julkisuudessa. Ympäristökysymysten tieteellistyminen on merkinnyt paitsi ympäristöliikkeiden, myös tiedotusvälineiden lisääntyvää riippuvuutta asiantuntijoista. Varsinkin Tshernobylin ydinvoimatonnettomuus osoitti tämän riippuvuuden. Koska riskit olivat näkymättömiä (säteily), korostui luonnontieteellisteknisen tiedon, mittalaitteiden ja teknisen kielen merkitys. Erityisesti yleisömittajat katsoivat, että heillä ei ole mahdollisuutta pysyä ajan tasalla ydinteknologiassa. Riippuvuutta lisäsi nopea työtahti ja resurssien puute. Toimittajien ongelmana on se, että "käsitteet ovat hallussa vasta kun tilanne on ohi" (Timonen, Kallio & Mörä 1987, 142).

Tiedotusvälineiden ja asiantuntijoiden välillä vallitsee symbioottinen suhde. Tiedotusvälineet tarvitsevat asiantuntijoita paitsi palstatilansa tai ohjelma-aikojensa täytteeksi myös oman arvostuksensa ja uskottavuutensa kohottamiseksi. Myös professiot ovat toiminnassaan riippuvaisia julkisesta arvostuksesta. Julkisuuden tarvetta lisää professioiden välinen kilpailu yhteiskunnallisista asemista ja vaikutusvallasta tai niihin kohdistunut julkinen arvostelu. Symbioosi järkkyy, jos toimittajat katsovat tullessaan niin riippuvaisiksi asiantuntijoista, että heidän oma toimintakykynsä ja arvostuksensa kärsii. Tai jos asiantuntijat katsovat, että toimittajat käyttävät pelkästään heidän nimeään ja statustaan omien tavoitteidensa ajamiseen. Yleisölle tässä näytelmässä on varattu yleensä vain passiivisen todistajan rooli.

Ympäristöriskien käsittely julkisuudessa on synnyttänyt 'turvallisuusmarkkinat', jotka antavat tilaa myös erilaisille tieteellisille vasta-asian-

tuntijoille, tieteenkriitikoille sekä ihmeperantajille, konsulteille ja terapeuteille. Tässä kilpailussa tieteeseen nojautuvat asiantuntijakulttuurit pyrkivät erottautumaan 'puoskareista'. Toisaalta mille tahansa yhteiskunnallisesti merkittävälle näkemykselle on helppo löytää 'tieteellinen perustelu' tai asiantuntija vakuuttamaan sen perusteltavuutta.

Tieteen ja politiikan tai todellisten asiantuntijoiden ja 'puoskarien' erottaminen on kuitenkin ongelmallista. Tieteen kietoutuessa yhä enemmän taloudellisiin, sosiaalisiin, poliittisiin ja ekologisiin ongelmanratkaisuihin sen autonomi-aa on entistä vaikeampi perustella. Kun tietees- tä on tullut 'välitön tuotantovoima', käsitykset tieteen tiedon rationaalisuudesta, objektiivisuudesta ja puolueettomuudesta joudutaan arvioimaan uudelleen. Julkisuudessa tämä kehitys on merkinnyt sitä, että 'pyhän' (tieteellinen tieto) ja 'profaanin' (arkitieto) erottelulle perustunut tieteen popularisointi on korvautunut osittain tieteen markkinoinnilla, riskitiedottamisella ja ongelmanratkaisujournalismilla. Niissä tieteellinen tieto ei ole enää itsestäänselvä lähtökohta, ainoastaan eräs elementti muiden joukossa.

Tiedotusvälineiden ja 'yleisön' riippuvuutta asiantuntijoista voi pitää ongelmana demokratian kannalta. Beck näkee kehityksen kohti riskiyhteiskuntaa tässä suhteessa ambivalenttina. Yhtäältä ympäristöriskien aktualisoituminen ja tieteen yhteiskunnallistuminen avaavat mahdollisuuksia professionalististen tietomonopoli- en purkamiseen. Ympäristöongelmat eivät noudata tieteenalarajoja ja asiantuntijuuden käsitteestä tulee ongelmallinen. Toisaalta tieteiden jatkuva eriytyminen ja teknistyminen vahvistavat pyrkimyksiä käsitellä yhteiskunnallisia ja ympäristökysymyksiä puhtaina informaatio-ongelmina. Näin asiantuntijakulttuurit uudelleen feodalisoi- tuvat (Beck 1986, 257).

Kiista suomalaisesta metsäntutkimuksesta

Lopuksi yritän havainollistaa edellä mainittuja kehityspiirteitä ja kulttuurisia jäsennostap- oja kahden journalistisen tekstin avulla. Toinen on peräisin Helsingin Sanomista (juttu 1) ja toinen Radio Suomen Päivän peili lähetyksestä (juttu 2). Ne eivät edusta kaikkein tyypillisimpiä tiedettä ja ympäristöongelmia käsitteleviä journalistisia esityksiä. Kummankaan lähtökohtana ei ole tieteen tulosten popularisointi tai tieteen tekijöiden esittely, vaan ne nostavat esiin ympäristöongelmiin, tieteeseen ja tieteen yhteiskuntasuhteeseen liittyviä ristiriitoja. Vaikka ne tässä mielessä eivät olekaan 'edustavia', ne kuvaavat mielestäni hyvin muutamia keskeisiä tieteen ja journalismin suhteisiin liittyviä kysymyksiä.

Suomalaisissa tiedotusvälineissä on käyty viime vuosina ajoittain kiihvastakin polemiikkia metsäntutkimuksen tilasta. Debatti henkilöityi mm. professori Erkki Lähteen ja metsäntutkimuslaitoksen johdon väliseksi. Lähde oli ensimmäisiä tutkijoita, joka yhdisti metsätuhot ilmaansaasteisiin. Laitoksen johto taas pitkään vähätteli metsätuhoja, eikä uskonut ilmaansaasteiden vaikutukseen. Lähde nousi julkisuudessa sankariksi, jonka laitoksen johto yritti hyllyttää. Toisaalta Lähteen tutkimusmenetelmien pätevyyttä kritisoitiin tutkijayhteisön sisällä. Tätä kritiikkiä käsiteltiin jonkin verran myös julkisuudessa. Kaikenkaikkiaan kiistojen tulkittiin horjuttavan metsäntutkimuksen uskottavuutta. Ristiriitojen ja epäluottamuksen takia jotkut poliitikot ovat vaatineet tutkijoilta yhtenäistä linjaa, jonka pohjalta poliitikot voisivat tehdä päätöksiään⁴.

"Puhetta musta tuntuu -pohjalta" (HS 16.2. 1990)

Määrittelin edellä journalistisen julkisuuden foorumiksi, jolla erilaiset yhteiskunnalliset ryhmät, instituutiot ja poliittiset voimat taistelevat

Metsätutkija arvioi eduskunnan välikysymyskeskustelua:

”Puhetta musta tuntuu -pohjalta”

Metsätutkija Eeva-Liisa Jukola-Sulonen ei lakkaa ihmettelemästä, miten pieniä ovat metsätutkijoiden määrärahat verrattuna siltä, miten suuria ovat kansanedustajien sanat heidän puhuesaan luonnonsuojelusta.

Jukola-Sulonen tuli keskiviikkona eduskuntaan kuuntelemaan keskustelua vihreiden tekemästä välikysymyksestä, joka koskee metsien tilaa.

Politiikot vaativat käänteentekeviä toimia hatarien tietojen perusteella. Jukola-Sulonen tietää ennen muuta sen, miten vähän tiedetään. Oman mielipiteensä toimenpiteistä hän suostuu sanomaan vain painostuksen jälkeen.

Jukola-Sulonen on viime aikoina ollut harva se päivä tutkimuksessa kertomassa metsävaurioista.

Hän on vetänyt viisi vuotta metsätutkimuslaitoksen eli Metlan Ilme-projektia, joka kartottaa metsien peruskuntoa.

Riitelevien metsätutkijoiden joukossa kiinkoton filosofian tohtori soppii hyvin metsätutkimuksen malleiksi. Hänen huoksentunut on ehkä tutkijakunta ollut ”jo kauan huolissaan metsien tilasta”, kuten Jukola-Sulonen sanoo.

Eduskunnan lehterillä hän teepaa vanhan keskustelukumppaninsa, metsäaktivisti Jakob Donner-Amnellin. Donner-Amnellin lisäksi Jörn Donneria (r) ei salissa näy.

Jukola-Sulonen silmäilee häijämielisesti ympäristöministeri Kjö Bärundin (sd) vastustusta oppositioon välikysymykseen. Teksti on hänelle tuttua, sillä se pohjautuu Metlan tutkimuksiin.

Jukola-Sulonen ei kaataisi sinipunahallitusta ainakaan metsänsovelun takia kuten välikysymyksen tekijät.

Metsätutkimuslaitoksen tutkija Eeva-Liisa Jukola-Sulonen arvioi, että kansanedustajat käyttivät välikysymyskeskustelussa tutkijoiden tekemä musta tuntuu -ennusteita.

käihen uneliasuudesta, kun puoli tusinaa edustajaa pomppaa pyytämään vastauspuheenvuoroa.

Keskustan Sirkka-Liisa Anttila vaatii metsätutkimuslaitosta reaalisaan. Hän esittää, että laitoiksella pitäisi olla yksi virallinen kanta, jonka perusteella kansanedustajat voisivat tehdä päätöksiensä.

Erkki Pulliainen (vihr) onettaa Anttilaa, että tutkijat eivät voi puristaa läkemystään yhteen. Pohjala toteaa, että laitoiksella voit olla virallinen kanta, mutta tutkijoilla on lupa olla eri miellä.

”Virallinen kanta pitää olla”, Anttila tiivä.

Jukola-Sulonen kuitenkin ymmärtää Anttilaa. ”Täiä poliitikkaa tehdään näköjään hausta vedetyillä luvuilla. Siksi pitäisi muodostaa tiedeyhteisön kanta, johon suurin osa tutkijoista voisi yhtyä”, hän sanoo.

Mutta Jukola-Sulonen tietää, että tiedekin on inhimillistä toimintaa, vaikka jotkut tulokset ovat kiistattomia, niitä voidaan tulkita monen pussiin.

Martti Tuuri (kok) ja Paloheimo ovat päässeet salissa mielenpuhaansa: Tuuri haukkuu vihreitä ja ydinvoiman vastustajia, ja Paloheimo haukkuu Tuuria ydinvoiman puolustajista.

Jukola-Sulonen kauhistelee: ”Eivät tavalliset ihmiset noin puhu toisilleen.”

Hannele Pokka (kesk) vaatii puhujapöytästä kansanedustajista ydinvoimasta.

”Ei missään tapauksessa”, Jukola-Sulonen vastustaa. Hänen mielestään tavalliset ihmiset tekevät päätöksiensä pelkopen perusteella, sillä he eivät voi tietää kaikkia tieteellisiä taustatekijöitä.

”Kuka sitten voi?” puuttuu Donner-Amnellin puheeseen. Jukola-Sulonen mielestä esimerkiksi kansanedustajien tulisi olla niin

velistuneita, että he voisivat päättää.

Jukola-Sulonen sanoo, että ”jos kändestä pahaista pitäisi välittää, välittisin ehkä ydinvoiman, koska joudun työssäni näkemään hiilivoimaloiden päästöjen seuraukset”.

Donner-Amnell vastustaa ydinvoimaa. Hänen mielestään inhimillistä tekijää ei koskaan ota huomioon.

Pokka on edennyt Kessin erämaahan. Hän vaatii, ettei metsiä saa hakata niin paljon kuin erämaakomitea on esittänyt.

Jukola-Sulonen on toista mieltä. Saastuneiden alueiden huono-olot kuroiset ja kuolevat puut pitäisi hänen mielestään hakata.

Donner-Amnell, joka on itse ollut paikalla päätöksentekijänä Kessin hakkuuta, puuttuu jälleen puheeseen. ”Kollegasi Satu Huttunen Oulun yliopistosta on ollut niin saastunut, että puita ei pitäisi hakata ollenkaan”, hän huomauttaa.

”Huttunen ei ole tutkinut asiaa. Ming olen osoittanut saastevätkäksä. Tiedän, että metsiä vielä hiraasti budistuu”, Jukola-Sulonen sanoo.

Pekka Leppänen (kom) on vuorossa puhujapöydässä. Hän vaatii pikaisia suojelupäätöksiä.

”Kymmenen vuotta on liian pitkä aika tehdä mittauksia”, hän jyrisee.

Jukola-Sulonen huokaa jälleen. Vätkä poliitikot kunka vaativat, mittaväi mittauksia metsäekosysteemiä ei vielä ole. ”Ne ovat tutkijoiden musta tuntuu -ennusteita”, hän toteaa.

Mutta jos tutkimusrahoja riittää, Jukola-Sulonen lupaa lisää tietoa jo lähivuosina.

KATRI PELTOLA

sosiaalisen todellisuuden määrittelystä ja konstruoinnista. Yritän tarjota joitakin vastauksia kahteen kysymykseen:

- a) miten jutussa konstruoidaan metsien saastumista, sitä koskevaa tutkimusta ja politiikkaa koskevia kysymyksiä?
- b) millaisia sosiaalisia suhteita näissä määrittelyissä ja puhutteluissa muodostuu?

Ensimmäisen kysymyksen pelkistän kolmeksi tekstuaaliseksi oppositioksi: *tiede vs. politiikka*, *'kova' vs. 'pehmeä' tiede* ja *tieteellinen tieto vs. arkitieto*.

1. Tiede vs. politiikka (tutkijat vs. poliitikot)

Jutussa korostetaan tutkijoiden ja poliitikkojen erilaisuutta. Siinä missä (aito) tutkija kertoo faktoja, poliitikot harrastavat suuria puheita. Poliitikot esittävät omia tai siteeraavat mielisteensä tutkijoiden tutkimusten ”musta-tuntuu” — mielipiteitä ja tulkitsevat tuloksia omaan pussiinsa.

Metsäntutkija Eeva-Liisa Jukola-Sulonen ei lakkaa ihmettelemästä, miten pieniä ovat metsäntutkijoiden määrärahat verrattuna siihen, miten suuria ovat kansanedustajien sanat heidän puhuessaan luonnonsuojelusta.

2. Tieteellinen tieto vs. arkitieto (asiantuntijat vs. maallikot)

Asiantuntijakulttuureille on tyypillistä, että ne tuottavat myös itselleen vastapoolin, maallikkoyleisön, joka toimii niiden tuottaman tiedon tai palvelusten kuluttajana. Asiantuntijoiden uskottavuusretoriikkaan kuuluu tämän jaon ylläpitäminen. Sen mukaan asiantuntija tekee päätelmiään rationaalisesti tieteellisen tiedon pohjalta kun taas maallikot toimivat uskomustensa ja ennakkoluulojensa varassa.

Hannele Pokka (kesk) vaatii puhujapöntössään kansanäänestystä ydinvoimasta. ”Ei missään tapauksessa”, Jukola-Sulonen vastustaa. Hänen mielestään tavalliset ihmiset tekisivät päätöksensä pelkojen perusteella, sillä he eivät voi tietää kaikkia tieteellisiä taustatekijöitä.

3. 'Kova' vs. 'pehmeä' tiede (asiantuntijatutkijat vs. 'mutu-tutkijat')

Jos samoista kysymyksistä on tarjolla ristiriitais-ta tietoa, pyritään määrittelemään asiantuntijuiden rajat ja kriteerit. Todelliset asiantuntijat ovat tehneet asiaa koskevia tutkimuksia ja esittävät sitä koskevia mittaustuloksia. Toiset tutkijat taas esittävät omia mielipiteitään tai perustavat käsityksensä tutkimukseen, jotka eivät käsittele puheena olevaa asiaa.

Donner-Amnell ... puuttuu jälleen puheeseen: ”Kollegasi Satu Huttunen Oulun yliopistosta on ollut sitä mieltä, että maaperä on siellä niin saastunut, että puita ei pitäisi hakata ollenkaan”, hän huomauttaa.

”Huttunen ei ole tutkinut asiaa. Minä olen osoittanut saastevaikutuksia. Tiedän, että metsä vielä hitaasti uudistuu”, Jukola-Sulonen sanoo.

Haastattelussa tutkija korostaa metsien tilaa koskevan tiedon vähäisyyttä, minkä takia johtopäätösten teko on epävarmalla pohjalla. Varmuutta tuovat vasta ”riittävät mittaukset metsäekosysteemistä”. Tiedeyhteisön uskottavuuden säilyttämiseksi tutkija korostaa, että ”pitäisi muodostaa tiedeyhteisön kanta, johon suurin osa tutkijoista voisi yhtyä”.

b) Edellä kuvatut tekstuaaliset oppositiot on houkuttelevaa tulkita ’rajatyön’ (Gieryn 1983) retoriikaksi, joka on tyypillistä tutkijoille ja muille professionaalisille ammattiryhmille. Rajatyön avulla tutkijat määrittelevät mm. tieteen ja ei-tieteen, asiantuntijoiden ja maallikoiden rajat. Tavoitteena on vahvistaa sitä symbolista pääomaa, jolle oma tai profession toiminta, julkinen arvostus ja autonomia perustuvat.

Jutun eräänlaisen ’suuren kertomuksen’ muodostaa tarina siitä, että metsäntutkimukseen kannattaa panostaa lisää rahaa. Juttu alkaa tutkijan ihmettelyllä siitä, ”miten pieniä ovat metsäntutkijoiden määrärahat verrattuna siihen, miten suuria ovat kansanedustajien sanat heidän puhuessaan luonnonsuojelusta”. Juttu päättyy to-

teamukseen: ”Mutta jos tutkimusrahoja riittää, Jukola-Sulonen lupaa lisää tietoa jo lähivuosi-
na”. Sen voi tulkita puhutteluksi, jossa tieteen
'äänettömille yhtiökumppaneille' eli kansalaisil-
le kerrotaan, että tutkimukseen kannattaa sijoit-
taa lisää veromarkkoja. Tätä kertomusta tukevat
tekstuaaliset oppositiot, joiden tehtävänä on leg-
itimoida suomalaista metsäntutkimusta, jonka
uskottavuus julkisuudessa on kärsinyt.

Edellä kuvatun tulkinnan mukaan jutussa
esiintyvä toimittajan diskurssi ei pyri kyseen-
alaistamaan sitä tapaa, jolla tutkija konstruoi so-
siaalista todellisuutta. Se vain välittää tutkijan
diskurssin yleisölleen juuri sellaisena kuin se
haluaa itsensä esittää. Tämä tulkinta on kuiten-
kin ongelmallinen, sillä toimittajan diskurssin
suhde tutkijan diskurssiin⁵ on ambivalentti: se ei
vain tue tutkijan diskurssia, vaan myös kyseen-
alaistaa sen ehdottamia jäsenyyksiä. Lisäksi se
asettaa tutkijan diskurssin rinnalle sitä kyseen-
alaistavia muita diskursseja (esim. Pokka ja
Donner-Amnell).

Eräs tapa tulkita diskurssissa muodostuvia so-
siaalisia suhteita on jäsenyys 'meidän' ja 'niiden'
välillä. Tutkijan diskurssissa 'meidän' yhteisön
muodostavat tiede, tieteellinen tieto ja
'kova' tutkimus. Vastapooliksi ('ne') muodostu-
vat poliitikot, maallikot ja mutu-tutkijat. Vaikka
tutkijan diskurssi hakeekin tukea yleisöltä, se
toisaalta määrittää osan yleisöstään ”tavallisiksi
ihmisiksi”, jotka ”tekevät päätöksensä pelkojen
perusteella”. Näin tutkijan ehdottamaksi me-yhteisöksi
muodostuu 'kovan' tieteen ja eliittiyleisön
liitto. Tutkijan yhteydenottoa yleisöön tukee
jutun yhteydessä julkaistu kuva, jossa eduskun-
nan lehterillä istuva tutkija katsoo suoraan kame-
raan. 'Riitelevät poliitikot' häipyvät kuvan taustalle.

Myös toimittajan diskurssi tukee osittain edel-
lä kuvattuja vastakkainasetteluja. Identifioides-
saan politiikkojen puhetta se toteaa kuinka poliit-
tikot ”jyrisevät”, ”vaativat” ja ”haukkuvat”. Sen

sijaan haastateltu tutkija ”sanoo”, ”toteaa”,
”allekirjoittaa väitteen” ja lopulta ”kauhistelee”
politiikkojen puheita.

Toisaalta toimittajan diskurssi nostaa esiin
myös tieteeseen ja sen yhteiskunnalliseen rooliin
liittyviä ristiriitoja. Se tuo esiin julkisuuden näy-
töksellisen, performatiivisen luonteen, julkisuus
on peliä: ”Riitelevien metsätutkijoiden joukossa
kiihkoton filosofian tohtori sopii hyvin metsän-
tutkimuksen mannekiiniksi. Hänen hiuksensa-
kin ovat elegantisti harmaantuneet - onhan tutki-
jakunta ollut 'jo kauan huolissaan metsien tilas-
ta', kuten Jukola-Sulonen sanoo.” Toimittajan
diskurssi tulkitsee näin tutkijan diskurssia per-
formanssina. Tulkinta performanssista rakentuu
kuitenkin rajatyölle tyypillisen vastakkainasette-
lun varaan. Toimittajan diskurssi ei yritä kyseen-
alaistaa tutkijan diskurssin 'pyyteettömyyttä’.

4) Pyyteettömät tutkijat vs. julkisuutta hyväk- sikäyttävät tutkijat

Asiantuntijoiden kiistat julkisuudessa tulkitaan
toisinaan poliittiseksi peliksi tai tutkijoiden 'jul-
kisuudenkipeydeksi’⁶. Erottelun mukaan aito
tutkija ei tule oma-aloitteisesti julkisuuteen esit-
tämään mielipiteitään, vaan velvollisuuden tun-
nosta. Hän erottaa omat mielipiteensä tutkimus-
tensa tuloksista. Toiset tutkijat käyttävät julki-
suutta hyväkseen omien päämääriensä ajami-
seen.

*Jukola-Sulonen tietää ennen muuta sen, miten
vähän tiedetään. Oman mielipiteensä toimenpi-
teistä hän suostuu sanomaan vain painostuksen
jälkeen.*

Jutun moniäänisyys ja -aineksisuus korostaa
sen ristiriitaisuutta ja useiden tulkintojen mah-
dollisuutta. Yhtäältä toimittajan diskurssi tukee
tutkijan diskurssia ja siinä käytettyjä legitimoin-
tistrategioita. Toisaalta se tuo esiin kiistojen per-
formatiivista luonnetta, tilannetta, jossa osanot-
tajien uskottavuutta arvioidaan pukeutumisen,
kielenkäytön ja julkisuushakuisuuden perusteel-
la.

Lapin metsätuhot (Radio Suomi, Päivän peili 26.7.1991)

Metsäntutkijoiden kiistat ja tutkijoiden uskottavuus olivat tiedotusvälineiden puheenaihe myös kesällä 1991. Radion Päivän peili käsitteli aihetta 26.7. 1991 (juttu 2). Juttu voidaan tiivistää seuraaviin teeseihin:

- 1) Metsäntutkijat ovat menettäneet suuren yleisön luottamuksen.
- 2) Oikean tutkimustiedon puuttuminen johtuu metsäntutkijoiden tulehtuneista väleistä.
- 3) Julkisuudessa esitettyjen tutkimustulosten ristiriitaisuus johtuu siitä, että niissä on sekoitettu keskenään erilaiset asiat.
- 4) Koska metsätuhoja käsitteleviin tutkimuksiin uhrataan paljon julkisia varoja, veronmaksajilla on oikeus tietää tuhojen todelliset syyt.

Kaksi ensimmäistä teesiä konstruoivat metsien vaurioitumista koskevat ristiriitaiset tiedot *poliittisena ongelmana*. Kaksi jälkimmäistä taas tematisoivat tutkimuksen suhteet julkisuuteen ja kansalaisiin *informaatio-ongelmana*. Kolmanneksi jutussa käsitellään tutkimuksen, yhteiskunnan, julkisuuden ja yleisön suhteita *legitimiteettiongelmana*.

Radiojuttu eroaa edellisestä lehtijutusta selvästi muodoltaan. Helsingin Sanomien juttu rakentui pääosin jutussa haastatellun tutkijan sekä muiden ulkopuolisten esiintyjien puheiden referoinnin ja toiminnan kuvailun varaan. Radiojuttua hallitsee toimittajan diskurssi: tutkijan diskurssi on sille siinä mielessä alisteinen, että haastatellun tutkijan repliikit vain vahvistavat toimittajan diskurssin muodostamaa kertomusta.

Poliittisen ongelman toimittajan diskurssi tematisoi ennen kaikkea Metsäntutkimuslaitoksen sisäiseksi ongelmaksi ja kiistelyksi, joka johtuu huonoista henkilösuhteista: ”Länsi-Lapista otetut näytteet makaavat Suonenjoella tutkimattomina siitä yksinkertaisesta syystä, että metsän-

tutkimuslaitoksen väki ei ole keskenään väleissä”. Julkisuuden kannalta ongelma on se, että laitoksen edustajat esittävät julkisuudessa ristiriitaisia tuloksia: ”Mitä toinen sanoo tästä intohimoja herättävästä aiheesta, sen toinen taatusti kohta kumooa”.

Informaatio-ongelmana ristiriitaiset tulokset tematisoidaan sekä tieteen tai tutkimuksen sisäiseksi että julkisuutta koskevaksi. Jutun mukaan ”todellisen tiedon” saamisen esteenä on se, että näytteitä ei analysoida, jonka takia tutkimus ei edisty. Taustalla on ajatus, jonka mukaan tieteilä on periaatteessa kyky ongelman ratkaisemiseen, mutta inhimilliset tekijät (tutkijoiden väliset kiistat) estävät tämän tavoitteen saavuttamista. Julkisuutta koskeva ongelma johtuu siitä, että vertailukelvottomia tietoja vertaillaan keskenään. Syyllisiä ovat niin kiistelevät tutkijat kuin tiedotusvälineet, jotka eivät selvitä tulosten vertailukelpoisuutta.

Legitimiteettiongelman muodostaa se, että kiistojen seurauksena metsäntutkimus on menettänyt uskottavuutensa veronmaksajien silmissä. Toimittajan diskurssi pyrkii rakentamaan meiyhteisön kuulijoiden kanssa: ”(meillä) veronmaksajilla alkaa totisesti olla jo oikeus odottaa kunnollisia tietoja syistä ja seurauksista”. ’Meidän’ vastapooliksi muodostuvat ’ne’ eli metsäntutkijat, joilla on ”selityksiä yhtä paljon kuin selittäjiä”. Toimittajan diskurssin mukaan pahimmillaan tutkijoiden ”selitelmät” ovat ”lähinnä vitsejä”.

Johtopäätöksiä

Mitä edellä kuvatut esimerkit kertovat tiedotusvälineiden ja niiden ulkopuolisten instituutioiden (tässä tapauksessa tieteen) välisistä suhteista? Ajattelisin niin, että jos tiedotusvälineet suhtautuvat tieteseen ’pyhänä’ instituutiona, ne pyrkivät esittelemään sen tuloksia ja tekijöitä siinä valossa kuin ne itse haluavat itsensä esittävä.

Juontaja:

Itä-Lapin metsätuhojen ristiriitaiset tiedot johtuvat asioiden sekoittamisesta keskenään, sanoo Arktisen keskuksen tutkimuspäällikkö. Metsäntutkijoiden tulehtuneet välit hidastavat todellisen tiedon saamista mm. Lapin metsätuhoista. Lisäksi Länsi-Lapin tehotutkimukset ovat jäissä, koska metsäntutkimuslaitoksen henkilökunta ei ole väleissä keskenään.

Toimittaja (Jaana Kanninen):

Metsäntutkijat ovat jo aikaa sitten menettäneet suuren yleisön luottamuksen. Mitä toinen sanoo tästä intohimoja herättävästä aiheesta, sen toinen taatusti kohta kumoaa. Juuri näin kävi Itä-Lapin metsäkeskustelulle. Vielä pari vuotta sitten puhuttiin 40 000 hehtaarin tuhoista. Alkuvuodesta julkistettiin metsäntutkimuslaitoksen tutkimus, jossa tuhot olivat supistuneet 1 800 hehtaariin. Mutta kukaan ei kertonut sitä, että luvut eivät olleet vertailukelpoisia keskenään. Aiempi luku piti sisällään monenlaisia metsätuhoja, nyt on kartoitettu puhtaasti männynversosyvän esiintyminen. Eli, onko kaksi asiaa sekoitettu keskenään, Arktisen keskuksen tutkimuspäällikkö Eero Tikkanen?

Tutkimuspäällikkö Eero Tikkanen:

Kyllä sekoitetaan ilmeisesti useampiakin asioita. Nythän esimerkiksi harsuuntumista eli neulaskatoa on havuissa Lapissakin arvioitu jo kuutisen vuotta. Ja yks näiden monien syiden joukossa voi olla juuri versosyöpä.

Toimittaja:

Jos puhutaan Itä-Lapin metsien harsuuntuneisuudesta kokonaisuudessaan, saadaan paljon suurem mat pinta-alat kuin tuo parin vuoden ikäinen 40 000 hehtaaria. Jo päättyneen Hapro-tutkimuksen mukaan neljännes Lapin metsistä on harsuuntunut. Ja suurimmaksi osaksi syyllinen ei siis ole männynversosyöpä. Itä-Lapissa tämä tietää jo miljoona hehtaaria.

Tässä yksi kiistanaihe. Toinen, vereslihalla oleva löytyy Länsi-Lapista, missä todettiin vastikään laajat tuhot. Selityksiä on yhtä paljon kuin selittäjiä: laskettelurinteiden lumetus, erikoiset kevätsäät, korkeat otsonipitoisuudet, tuorein selitelmä ovat klooratut hiilivedyt jne. Asiaa ei vaan saada selvitettyksi, sillä Länsi-Lapista otetut näytteet makaavat Suomenjoella tutkimattomina siitä yksinkertaisesta syystä, että metsäntutkimuslaitoksen väki ei ole keskenään väleissä. Aiheen kimpussa ovat väärät henkilöt. Laitoksen henkilösuhteet ovat entistä tulehtuneemmat, sanoo yksi riidan osapuolista, erikoistutkija Yrjö Norokorpi.

Ikään kuin pisteenä i:n päälle metsäntutkimuslaitos julkisti eilen tiedotteen, jonka mukaan Länsi-Suomessa, Helsingistä aina Rovaniemen korkeudelle asti ulottuvat lehtipuuvauriot johtuvat tuulesta. Siitä, että pitkäaikaisen kovan tuulen takia puiden vesi- ja ravinnetalous on häiriintynyt. Selitys tuntuu lähinnä vitsiltä.

Tutkimuspäällikkö Eero Tikkanen:

Niin kyllä Suomessa on tuullut ennenkin ja tietysti puut ovat, lehtipuutkin, lehtiään tiputtaneet, mutta ... mut tuota niin ainakaan minään ainoana tekijänä tämmösen en usko sitä aiheuttavan. Että kyllä tässäkin minusta, jos se on vakavaa ja laajalla alueella, niin tulis selvittää että, mikä siellä taustalla on, jotta sitten mahdollisesti tuulikin vaikuttaa.

Toimittaja:

Varmaa on siis vain se, että uudentyyppiset metsätuhot käyvät yhä yleisemmiksi. Tutkijat pohtivat jo sellaista, elämmekö perimmäisten muutosten aikaa, joka johtuisi vaikkapa ilmastonmuutoksesta.

Mitä Itä-Lapin metsätuhoihin tulee, veronmaksajilla alkaa totisesti olla jo oikeus odottaa kunnollisia tietoja syistä ja seurauksista. Onhan Itä-Lappiin perustettu kolme laajaa tutkimusprojektia, jotka nielevät vuosittain miljoonia markkoja.

Tämä asetelma on tyypillinen tavanomaisille käsityksille tieteen popularisoinnista. Sitä mukaa kun käsitykset instituutiosta maallistuvat, tiedotusvälineet alkavat suhtautua siihen pragmaattisemmin kuten mihin tahansa henkilöön, ryhmään tai instituutioon, joka hakee niiden kautta kontakteja suureen yleisöön.

Tällainen maallistuminen näkyi selvästi esimerkiksi politiikan ja poliittisen journalismin suhteissa Suomessa 1980-luvulla. Joitakin merkkejä samanlaisesta kehityksestä on näkyvissä myös tieteen ja journalismin suhteissa. Tätä tieteen maallistumista ei voi kuitenkaan pitää minään lineaarisena kehityskulkuna. Esimerkiksi 1970-luvun Tandem-debatti ja aika ajoin tiedotusvälineissä toistuvat kommentit ”nollatutkimuksesta” tai vasemmistoliehtien aikanaan harrastama ”porvarillisen tieteen” kritiikki ovat esimerkkejä tieteen instituutioihin eri aikoina kohdistuneesta epäilystä ja kritiikistä.

Toinen kehityspiirre on julkisuuden näytöksellisen luonteen korostuminen journalistisissa esityksissä (Pietilä 1989). Tällöin keskeiseksi nousee kysymys esiintymistaidosta, kielellisestä kompetenssista jne. Tiedotusvälineet arvioivat tutkijoiden esiintymisiä pr-työnä ja tulkitsevat heidän retorisia strategioitaan. Tälle kehitykselle voi hakea syytä niin julkisuudesta itsestään kuin tieteen yhteiskuntasuhteissa tapahtuneista muutoksista.

Tutkijoiden ja tieteen tulosten ristiriitaisuus halutaan usein nähdä tiedotusvälineiden synnä tai ainakin liioitteluna. Tämän ajatuksen mukaan tiedotusvälineiden taipumus dramatisoida asioita pyrkii korostamaan vastakkainasetteluja. Ristiriitoja pidetään informaatio-ongelmina, jotka voidaan ratkaista uuden tutkimuksen avulla tai sillä, että kaikki asiaan liittyvä tieto tuodaan julkisuuteen vääristymättömässä muodossa.

Vastakkaisen — tieteen kontekstisidonnaisuutta painottavan — näkemyksen mukaan tiede itsessään tuottaa väistämättä ristiriitaisia tulok-

sia. Kysymys ei kuitenkaan ole vain tieteen ulkopuolisista poliittisista kiistoista tai henkilösuhteista, jotka nousevat esiin julkisuudessa, vaan myös tieteen sisäisistä ongelmista. On helppo tyytyä esittelemään tieteen tuloksia kuin käsitellä sitä, miten ristiriitaiset tulokset ovat sidoksissa erilaisiin teorioihin ja metodeihin sekä niihin liittyviin taustaoletuksiin, arvostuksiin ja yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin.

Viitteet

1. Esim. EVA. Kriittisinä 90-luvulle. Raportti suomalaisten asenteista 1989. Elinkeinoelämän Valtuuskunta, Helsinki 1989; Tulokas, Raija. Suomalaiset ja ympäristö. Tilastokeskus, Helsinki 1990.
2. Tuomisto, Jouko. Ympäristöriskejä on — mutta missä? Helsingin Sanomat 28.2.1991.
3. Luonnon tasapainon käsite on sinänsä hyvin ongelmallinen. Ks. esim. Haila 1989.
4. ”(Maa- ja metsätalousministeri Toivo T.) Pohjala perää tärkeysjärjestystä ilman saasteiden vaikutuksille. ”Tutkijoiden riidellessä ilma voi jäädä Suomenlahden suojelun jalkoihin”. Helsingin Sanomat 19.9.1990.
5. Tutkijan ja toimittajan diskurssin tai jutun kertojan ja siinä esiintyvän henkilön diskurssin erottaminen ei ole tietenkään mitenkään ongelmatonta (ks. esim. Ridell 1989, 37). Itse termeillä yritän korostaa sitä, että analyysin kohteena ei ole niinkään se, mitä jutussa nimeltä mainitut tutkija ja toimittaja ovat sanoneet tai tarkoittaneet, vaan tutkijan ja toimittajan ’tekstuaaliset roolit’.
6. ”Akavan Raimo Lehtinen: ”Tutkijoiden julkisuudenkipeys häittää ympäristönsuojelua”. Helsingin Sanomat 24.4.1991.

Kirjallisuus

- BECK, Ulrich. Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne. Suhrkamp, Frankfurt am Main 1986.
- BECK, Ulrich. Riskiyhteiskunnan vastamyryt. Organisoitu vastuuttomuus. Vastapaino, Tampere 1990.
- DOUGLAS, Mary. Risk as a Forensic Resource. Daedalus 119 (4) 1990, 1-16.
- EWALD, Francois. Insurance and Risk. Teoksessa The Foucault Effect, toim. Graham Burchell, Colin Cor-

- don and Peter Miller. Harvester Wheatsheaf, London 1991.
- GAMSON, William & MODIGLIANI, Andre. Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: A Constructionist Approach. *American Journal of Sociology* 95 (1) 1989, 1-37.
- GIERYN, Thomas. Boundary-work and the demarcation of science from non-science. *American Sociological Review* 48 (6) 1983, 781-795.
- GUREVITCH, Michael & LEVY, Mark. (toim.) *Mass Communication Review Yearbook*, vol 5. Sage, Beverly Hills 1985.
- KEANE, John. *The Media and Democracy*. Polity Press, Cambridge 1991.
- PIETILÄ, Kauko & SONDERMAN, Klaus. Luonnoksia joukkoviestinnän sosiologisen tutkimuksen metodeiksi. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Tampereen yliopisto. Sarja B 50/1987.
- PIETILÄ, Kauko. Julkisuus on peli eikä peili. *Politiikka* 31 (1) 1989, 34-44.
- RIDELL, Seija. Miten uutinen 'puhuttelee'. *Tiedotustutkimus* 12 (3) 1989, 34-41.
- SALOMONE, Kandice et. al. A Question of Quality: How Journalists and News Sources Evaluate Coverage of Environmental Risk. *Journal of Communication* 40 (4) 1990, 117-130.
- SUHONEN, Pertti. *Kaksisuuntainen peili. Hanki ja jää*. Helsinki 1991.
- TIMONEN, Ilkka, KALLIO, Riitta & MÖRÄ, Tuomo. Tshernobylin voimalaonnettomuus lehdistössä. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, Julkaisuja, sarja B 21/1987.
- WILKINS, Lee & PATTERSON, Philip. Risk Analysis and the Construction of News. *Journal of Communication* 37 (3) 1987, 80-92.
- WYNNE, Brian. *Risk Management and Hazardous Waste. Implementation and the Dialectics of Credibility*. Springer-Verlag, Berlin 1987.